Heemkundekring Sankt-Tolbert Vaals

Nieuwsbrief Nummer 16 - Januari 2011

Opening van het verenigingsgebouw Óp Sankt Tolbert

13 februari 2011, 15.00 uur:

Officiële opening voor leden en genodigden

20 februari 2011, 11.00-17.00 uur:

Open dag voor vrienden en sympathisanten

Kleine kroniek van 'Sankt Tolbert'

- 13 februari 1041 -

Op deze dag schonk Hendrik III (1017-1056), bijgenaamd *De Vrome* en *De Zwarte*, koning van Duitsland, en later –vanaf 1046- keizer van het Roomse Rijk, onder meer zijn landgoederen in 'Vals' met de toebehorende horigen, d.w.z. lijfeigenen van beide geslachten en andere rechten aan het St. Adalbertstift (nu Adalbertkerk) in Aken.
Dat betekent, dat 970 jaar geleden voor het eerst de naam Vaals in de vorm van 'Vals' schriftelijk is vermeld. De betreffende oorkonde van 1041 is tijdens een langer verblijf van de koning in Lotharingen, geschreven te Maastricht ('Traiecti'). De vertaalde tekstpassage (*De geschiedenis van Vaals, J.Th.H. de Win*) luidt: "*…alle landgoederen, die wij in de plaatsen Vaals, Gemmenich, Mamelis en Vijlen bezitten, met zijn horigen, dat wil zeggen van beide geslachten, met zijn dienaren, zijn hoeve, gebouwen, bewerkte en onbewerkte gronden, akkers, hooilanden en weiden, velden, bossen, jachtvelden, wateren en waterlopen, molens en molenwateren, visvijvers, inkomsten en uitgaven zowel gewone als bijzondere, ja met alle voordeel, dat hieruit op enigerlei wijze zou kunnen voortkomen, in eigendom afstaan en schenken aan het klooster van de H. bisschop en martelaar Adalbert, gelegen in de palts van Aken, ten dienste van de daar aan God en aan genoemde bisschop en martelaar toegewijde monniken. …*".

- 13 februari 1989 –

Op deze dag werd onder de naam 'Heemkundekring Sankt Tolbert' de eerste vereniging ter behartiging van de Vaalser heemkunde opgericht.
De oprichters waren: Dolf Baltus, Al Hellebrand, Fons Horbach, Peter Sparla jr. en Fritz Zimmermann († 1994). Er waren meteen 20 aanmeldingen voor lidmaatschap. Dat de keuze voor de verenigingsnaam naar het oudste gebouw van Vaals kort daarna aanleiding zou geven tot een unieke schenking, konden de

oprichters destijds niet voorzien. Op 4 juli 1991 ging de schuur, het wel oudste gedeelte van de hoeve, samen met de tuin volgens notarieel verdrag over van mevrouw Wintgens-Niessen aan de Heemkundekring Sankt Tolbert Vaals.

- 13 februari 2011 -

Vanaf 1991 hebben een aantal leden van de Heemkundekring regelmatig werkzaamheden aan het gebouw verricht om verder verval te voorkomen. Al snel werd het daarom ‘De Boed’ genoemd.
In 2007 is, na verkoop van een gedeelte van het gebouw, begonnen met de verbouwing. Ook hierbij is weer veel werk verricht door eigen leden van Sankt Tolbert. Dankzij een eenmalige bouwsubsidie van de gemeente Vaals, een subsidie van het Prins Bernhard Cultuurfonds en een groot aantal sponsoren kon de verbouwing en inrichting eind 2010 gerealiseerd worden.
De officiële naam voor het verenigingsgebouw is nu *Óp Sankt Tolbert*. Deze naamgeving werd

tijdens de jaarlijkse familieavond op 11 december 2010 bekend gemaakt. Bij de keuze van de naam heeft het bestuur rekening gehouden met de locatie, de historie van het gebouw, het dialect en de representatieve functie van de naam. Vanwege de historisch verankerde datum heeft het bestuur er vervolgens voor gekozen om de officiële opening vast te stellen op 13 februari 2011.

Óp Sankt Tolbert

Frater Leo Disch van Abdij Benedictusberg Mamelis heeft spontaan aangeboden een plaquette met de naam van het verenigingsgebouw *Óp Sankt Tolbert* te beitelen. Daarnaast ook de straatnummers *11A* en *11B* (voor de buren/eigenaren van de andere helft van het gebouw: Jean en Mia Cohlst). Bij de opening van het verenigingsgebouw op 13 februari 2011 vindt de feestelijke onthulling van de gedenkplaat plaats. Deze zal verricht worden door de burgemeester van Vaals drs. Reg van Loo.

27 januari 1761

Op deze dag tekent Johann Arnold von Clermont (*schilderij in particulier bezit in Vaals*) bij een notaris in Aken een koopakte voor een huis in Vaals. De ambitieuze ondernemer wil zich in Vaals vestigen om er een lakenfabriek op te zetten. Clermont wil op een rationele, efficiënte manier de lakenproductie aanpakken. De regels van het ‘middeleeuwse’ gilde in Aken, dat het collectieve belang voorop stelde, staan hem hierbij in de weg. Een andere reden voor Clermonts vertrek uit Aken, zo wordt vaak beweerd, was de intolerantie die hij als lutheraan binnen het katholieke Aken zou hebben ondervonden. Het is niet onwaarschijnlijk dat de

beslissing om te verhuizen gestimuleerd is door luitenant-drossaard Abraham van den Heuvel van de Staatse ‘partage’ van het Land van ’s-Hertogenrade dat onder het gezag stond van de Staten-Generaal van de Republiek der Nederlanden. Wat ook niet vergeten mag worden, is dat de familie Clermont al lang een relatie met Vaals en omgeving had.
(Bron: Geschiedenis van Limburg, 2010)

In memoriam Hein Sterck

Op 9 januari jl. is ons gewaardeerd lid Hein Sterck op 70-jarige leeftijd overleden. Hij werd in 1940 geboren en is opgegroeid in de voormalige jeugdherberg aan het Pr. Bernhardplein in Vaals. Na zijn HTS-opleiding was Hein jarenlang in de bouwsector werkzaam. In de zestiger jaren kwam hij in de plaatselijke politiek en de gemeenteraad terecht. De heemkundekring droeg hij altijd een warm hart toe en hij werd in 2006 lid. Met het overlijden van Hein Sterck verliest Vaals een van de markantste figuren, die de laatste decennia actief waren in de politieke arena van de grensplaats. Zie ook www.sankttolbert.nl → Publicaties → In de pers → Politiek dier met gevoel voor humor / Hein

Over de grens

De woningstichtingen van Vaals en Aken zien veel mogelijkheden in een gezamenlijk bouwproject aan de grens. Als het bouwplan kan doorgaan verdwijnt de troosteloze grensovergang; hier komt een rotonde. De Maastrichterlaan wordt verbonden met de Vaalser Strasse en aan de Duitse kant van de Grensstraat komen woningen. Vaals komt zodoende nog nader bij Vaalserquartier en de universiteitscampus van de RWTH, die op een steenworp afstand wordt gebouwd. Zie ook www.sankttolbert.nl → Publicaties → In de pers → Vaals bouwt de grens over.

Schandvlek verdwijnt

't Verves aan het von Clermontplein ligt al jaren als een bouwvallige schandvlek in het oude centrum van Vaals. Heel vroeger was hier de ververij van Johann von Clermont en een kerk van de Wederdopers. Later verbouwd tot woningen en er was zelfs een café ('t Türmsche) in gevestigd. Alle dichtgespijkerde ramen van 't Verves waren tot voor kort voorzien van een schilderij.
Voor 't Verves is nu een 'omgevingsvergunning' afgegeven. Er kan na de winter begonnen worden met de restauratie van de oude gebouwen. Er komen 5 grondgebonden appartementen, die in de verkoop gaan. Het appartementencomplex dat achter het voorpand gebouwd gaat worden en dat vanwege de hoogte zeer veel discussiestof heeft opgeleverd, zal in een later stadium worden verwezenlijkt. En het café De Gau ernaast? Dit wordt geen horecagelegenheid meer, maar waarschijnlijk een kunstgalerie. Wat gebeurt er met de door het kunstcollectief aangebrachte schilderijen? Deze worden opgeknapt en elders in Vaals geplaatst.

December 1944

Ed Kohl, broer van Ketie Schnarkowski-Kohl, woont sinds 1957 in Canada. Onderstaand noteert hij enkele herinneringen bij een filmpje op YouTube: Vaals December 1944 (doorgestuurd door Hkk Sankt Tolbert).
http://www.youtube.com/watch?v=SDInUR6nYxQ
"*… Ik was in die tyd een snaak van 12 jaar oud maar kan het my nog zeer goed herinneren. Het eerste gedeelte van de film is in de Lindenstraat. Een groep van soldaten was toen gevestigd in de St. Aloysiusschool en de Lindenhof. Wij hadden dus geen school maar gingen toch vaak by de school voorby om te "bedelen" by de Amerikanen. Dat is waar ik myn eerste woorden Engels leerde: Hey boy, do you have chocolate? Of, do you have chewing gum? Dat is ook de plaats waar een soldaat my een stuk witbrood gaf met een flinke klomp peanut butter er op. Ik had nog nooit peanut butter gegeten. Ik proefde het eerst en vond het heerlyk, maar toen ik die hele klomp peanut butter in eenmaal probeerde af te slikken ben ik bijna gestikt. De brok stopte in mijn keel en ik werd zeer benauwd en kreeg geen adem meer. Ik dacht dat was het einde voor my. Het tweede gedeelte van de film is het badhuis by Thoma in de Koperstraat. Dat kan ik my ook nog heel goed herinneren. Zy hadden verschillende "stalletjes" met badkuipen die je kon gebruiken (huren) voor 50 cent? Als je te lang in de kuip bleef dan werd er op de deur geklopt en kreeg je gezegd dat je moest opschieten.*
Ik was bly dat ik eenmaal per week daar kon gaan baden. Thuis moest ik namelyk na myn zus in dezelfde "tzieng" (en hetzelfde water) baden. Als ik reclameerde dat ik ook eens de eerste in de kuip wilde zijn dan zei myn moeder: "Nieks doe van, du bist veul ze schwatz, et Keetie is veul renger wie du, dat jeht et ieschte, schlus." (Ah, de good old days) …"

Laatste zitting

Woensdag 5 januari jl. was het voor het laatst dat het archief in de Auw Sjoeël in de Lindenstraat (sinds 2006) was opengesteld. Vanaf de eerste woensdag van februari zal dit in het nieuwe archief Óp Sankt Tolbert in de Bloemendalstraat 11A zijn.
Ondertussen wordt er veel werk verzet. Allereerst was er natuurlijk de verhuizing naar het nieuwe archief. Het archiefmeubilair, kasten, tafels, stoelen e.d. zijn geschonken door de firma id-2b van de heren Jo en Bart Bost, waarvoor heel veel dank.
De oude archivering, heel consciëntieus bijgehouden door archivaris Dolf Lamsfus en zijn voorganger Frits Kern, wordt vervangen door een digitale archivering. Daarmee wordt het rubriceren en vooral het zoeken in het archief een stuk makkelijker. Hiervoor is de archiefcommissie

te rade gegaan bij enkele collega-verenigingen. Tenslotte bleek het systeem van hkv Galopia uit Gulpen het best te passen in de voorstellingen hieromtrent en is dit (met dank) overgenomen. Het zal zeker een aantal maanden duren eer alles op zijn nieuwe plaats is. Ondertussen blijft het archief voor leden en bezoekers (voorlopig) de eerste woensdag van de maand van 10-12 uur gewoon open. De archiefkamer in de Lindenstraat krijgt de bestemming van archief-opslagplaats.

De houten uitkijktoren

Een stukje geschiedenis is tegen de vlakte gegaan. Zoveel mensen die vanaf de houten Wilhelminatoren over België, Nederland en Duitsland hebben gekeken. Wellicht dat nog wat Vaalsenaren en andere bezoekers in het verleden hun naam in het hout hebben gekrast. Hele liefdesverhalen staan in de leuningen. Eigenlijk moest dit allemaal bewaard blijven, maar dan had de toren niet gesloopt mogen worden. De oude moet plaats maken voor een nieuwe, moderne en vooral hogere uitkijktoren die wél boven de bomen uitkomt. Zie ook www.sankttolbert.nl → Publicaties → In de pers → Een toren vol liefdesverhalen / Sloop Wilhelminatoren halverwege / Toren Vaals is niet meer.

Eerste lezing

De heer Holger Dux heeft op 18 januari 2011 de eerste lezing (voor iedere geïnteresseerde toegankelijk) verzorgd in het verenigingsgebouw Óp Sankt Tolbert. Voor plm. 50 aandachtige toehoorders schetste hij een beeld van de typische architectuur van Joseph Moretti in de Euregio, met name in Vaals. Ofschoon de monumentale architectuur van Moretti uit de tweede helft van de 18de eeuw iedere geïnteresseerde wel bekend is, is het frappant als een kenner deze opnieuw en met andere ogen laat zien.
Zie ook de interessante website van Holger Dux: www.dux-aachen.de

‘Vaalser Musici’ naar Langedael

Op initiatief van ons lid Wino Winkens is de expositie van de ‘Vaalser Musici’ tot en met 4 februari te bezichtigen in Zorgcentrum Langedael. Omdat De Kopermolen, waar de tentoonstelling tot voor kort te zien was, moeilijk te bereiken is voor mensen die slecht ter been zijn heeft de activiteitencommissie deze naar het zorgcentrum gehaald. En dat wordt door bewoners (en bezoekers) zeer op prijs gesteld. Na genoemde datum wordt het expositiemateriaal opgeborgen in het depot van de heemkundekring Sankt Tolbert.

Enorm Christusbeeld naar Vaals

Maandag 24 januari om 9.00 uur is in Landgraaf gestart met het verplaatsen van een supergroot Christusbeeld van 3,20 meter hoog. De totale hoogte inclusief sokkel is 4,50 meter. Het beeld werd vorig jaar november aangeboden in de Gemeentelijke Bekendmakingen van de Gemeente Landgraaf. De gemeente zocht een partij die het beeld over wilde nemen. Er meldden zich een aantal belangstellenden. Uiteindelijk is bepaald dat Museum Vaals het beeld aan haar collectie heiligenbeelden mag toevoegen. De motivatie hierbij is dat het indrukwekkende

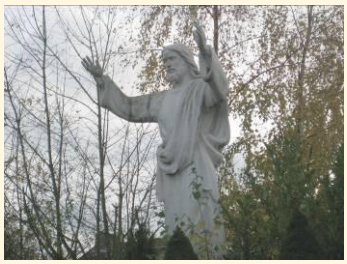

beeld op deze manier door de vele bezoekers van het museum bewonderd zal worden. Zie ook www.sankttolbert.nl → Publicaties → In de pers → Beeld naar Vaals, iedereen blij. En ook www.museumvaals.nl

Nieuwe boeken

- De Geschiedenis van Limburg (Frank Hovens eindredactie) - Uitgeverij Waanders € 29,95
- Verleden&Heden nr.12 (Hkk Sankt Tolbert, dec. 2010) – Uitverkocht

Interessante websites

- De gemeente Vaals heeft samen met ondernemers een toeristische website gemaakt. Op deze webpagina staan links naar zo veel mogelijk bedrijven die actief zijn in het toerisme, van hotels tot attracties. Ook evenementen worden op deze site vermeld: www.toerisme-vaals.nl
- Voor verzamelaars van ansichtkaarten: http://ansichtkaarten.delcampe.net → Europa → Nederland → Limburg → Vaals
- Begraafplaatsen in de gemeente Vaals → www.graftombe.nl
- Een Duits/Nederlandse site over glas in lood; door Limburg te kiezen en daarna Vaals kunnen de St. Pauluskerk, de Ned. Hervormde kerk en het museum aan de Esch gevonden worden. www.glasinlood-st.nl
- Herinneringen aan vroeger: vergeet niet om steeds op ‘next’ te klikken→ http://deabeeltjes.deds.nl
- Hans Hermans heeft interessante ‘grensverhalen’ rondom Vaals gepubliceerd op: www.opdegrens.eu → H5

Speciale verjaardagen (70+) van Sankt Tolbert – leden

Februari 2011
Ilona Lux-Verdonk (16-02-1941)
Van harte proficiat!

Agenda

Vrijdag 28 januari 2011 > 20.00 uur:
Bijeenkomst van Heemkundekring Sankt Tolbert in het verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat 11A
Week 6 / 2011: Portret van Heemkundekring Sankt Tolbert op Omroep Krijtland
Zondag 13 februari 2011 > 15.00 uur:
Feestelijke opening van het verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat 11A.
Tevens 970 jaar Vaals en 22 jaar Heemkundekring Sankt Tolbert.

Zondag 20 februari 2011 > 11.00-17.00 uur:
Open dag in het verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat 11A: Presentaties en boekenmarkt.
Vrijdag 25 februari 2011 > 20.00 uur:
Bijeenkomst van Heemkundekring Sankt Tolbert in het verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat 11A

Nieuwe leden

Als nieuw lid van de Heemkundekring Sankt Tolbert werd ingeschreven:
Marie-Jozé Zenden-Reefs (Vaals),
Monique van Aken-Junggeburt (Muiderberg),
Astrid Brock (Vaals),
Piet Horbach (Vaals),
Rob Delnoije (Vaals),
Mathieu Franssen (Vaals),
Ton Ooms (Vaals),
Els Ooms (Vaals),
Giel Xhonneux (Gulpen),
Kirsten Renericken (Vaals).

Momenteel telt de vereniging 127 leden.

Reageren

Wilt u meer weten over de Heemkundekring Sankt Tolbert, een bijdrage leveren aan deze nieuwsbrief of heeft u een mededeling, kijk dan op de website www.sankttolbert.nl of mail naar sankttolbert@gmail.com. De nieuwsbrieven staan ook in pdf-formaat op de website. Deze kunt u downloaden. Tevens kunt u op de site aangeven als u de nieuwsbrief niet meer wilt ontvangen. Voor alle overige informatie gelieve u zich te wenden tot de secretaris van de heemkundekring: leo.junggeburt@planet.nl